

Naar een vitale economie

door Frits Prakke en Christiaan de Vries

Van oudsher voert D66 zowel de aandacht voor het milieu, als voor het belang van economische dynamiek en innovatie in haar vaandel. Het zou dus afbreuk doen aan de partij als een abstracte en sterk symbolische discussie over de zogenaamde tegenstelling tussen economie en milieu het politieke debat zou gaan bepalen. Deze tegenstelling berust namelijk op een verouderde wijze van denken over de werking van onze economie en gaat voorbij aan belangrijke veranderingen die zich de afgelopen decennia in zowel de economie als de economische wetenschap hebben voorgedaan. Deze veranderingen als de toegenomen welvaart, de afgenomen conjunctuurschommelingen en de dominante rol van de informatietechnologie dienen op zich weer te worden geplaatst tegen de achtergrond van het voortschrijdend proces van mondialisering.

Hierbij verwijst de tanende rol van de nationale overheden naar

Frits Prakke is econoom en bedrijfskundige. Christiaan de Vries is filosoof en directeur van het wetenschappelijk bureau van D66. Zij zijn mede-auteurs van de jongste SWB-publicatie 'Naar een vitale economie', die in november 1997 aan Minister Wijers is aangeboden.

Het verkiezingsprogramma is vastgesteld en daarmee lijkt de discussie over de tegenstelling tussen milieu en economie voorlopig afgedaan.

D66 zal de komende jaren streven naar 3% economische groei. Toch is zo'n doelstelling ouderwets en achterhaald, volgens Prakke en De Vries.

De moderne economie vereist een geheel andere, nieuwe benadering.

het toegenomen belang van het meso-niveau, van regionalisering, clustering van economische activiteit en van beleidsnetwerken. Dit zijn allemaal betrekkelijk nieuwe economische ontwikkelingen die van invloed zouden moeten zijn op de gevoerde economische politiek.

fixatie op groei

De fixatie op de macro-economische groei die ter discussie staat in het debat over milieu versus economie vloeit vooral voort uit de grote depressie, de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en de pogingen in de jaren zestig en zeventig om conjuncturele schommelingen, resulterende in werkloosheid, te verminderen. In ontwikkelingslanden kan macro-economische groei 'sec' nog steeds een belangrijke economische politieke doelstelling vormen, al

zal ook hier in het licht van de mondiale ontwikkelingen moeten worden opgepast voor een te sterke verzelfstandiging ervan. Maar in geavanceerde economieën treden andere doelstellingen hiervoor in de plaats. Bovendien werken de oude beleidsinstrumenten om de groei te sturen niet meer. Pogingen tot macro-economische 'fine-

tuning', bijvoorbeeld een keuze tussen drie en twee komma vijf procent groei van het bruto nationaal product, zijn allang niet meer reëel. Sinds het begin van de jaren tachtig is dan ook sprake van structurele aanpassingen zoals bij het deregulerings-, het technologie- en het arbeidsmarktbeleid. Bij het huidige welvaartsniveau is economische groei minder belangrijk dan aanpassingsvermogen, concurrentiekracht, duurzaamheid en de oplossing van sociale en infrastructurele knelpunten.

Nieuwe economische benaderingen

Er zijn de laatste jaren nogal wat belangrijke economische verschijnselen die in slechts zeer beperkte mate kunnen worden verklaard met behulp van de macro- of de (neo-klassieke) micro-economie. Dit geldt met name voor economische verschijnselen die zich buiten het directe gezichtsveld van de (academisch ingestelde) econoom voordoen, maar die de belangstelling van de politicus zeker verdienen. Voorbeelden hiervan zijn: de oorzaken en de gevolgen van technologische ontwikkeling, ondernemerschap, het ontstaan van clusters van internationaal concurrerende bedrijvigheid en bijvoorbeeld ruimtelijk-economische ordening. Nieuwe, maar ook voorheen verwaarloosde economische benaderingen, zoals die van de evolutionaire economie, de institutionele, de industriële en de regionale economie hebben wel oog voor deze verschijnselen. Zij hebben aandacht voor ontwikkelingen, die zich op het inmiddels zo belangrijk geworden meso-niveau afspelen. De evolutionaire economie verwerpt bijvoorbeeld ook de mechanica als metaforisch model voor het economische systeem en zoekt in plaats daarvan naar analogieën zoals ontwikkeling (langs zogenaamde 'trajecten'), leerprocessen, selectie en omgeving. Indien we afscheid zouden kunnen nemen van de mechanistische benadering, maakt dat ons ook mogelijk afstand te nemen van de daarin opgesloten denkwijze in termen van eenzijdige doelvariabelen als maximalisatie en evenwicht.

Van belang voor een democratische economische politiek is dat de analyses vanuit bovengenoemde institutionele en evolutionaire benaderingen minder een dictaat aan de politiek opleveren, bijvoorbeeld in de vorm van 'eenduidige uitkomsten'. Een meer open systeem van politiek-economische reflectie nodigt uit tot nadenken over doelstellingen, zoals ontwikkeling, leren, aanpassing, herstellen en variatie. De meso-economische invalshoek noodzaakt voorts tot het gebruik van niet-centralistische en niet-generieke beleidsinstrumenten, zoals clusterbeleid, lokaal beleid, convenanten en public-private partnerships. Beleidsnetwerken worden interessanter en de 'homo economicus' staat iets minder op de voorgrond. Een dergelijke heroriëntatie maakt het de politiek meer in het algemeen mogelijk bij de economische vraagstukken tevens onderwerpen als gezondheid, sociale cohesie en duurzaamheid te betrekken. Hierdoor komt dus ook de relatie tussen economie en milieu in een ander en nieuw daglicht te staan.

De vier D's

Vanuit het wetenschappelijk bureau van D66 heeft een kleine groep van economen en bestuurskundigen een analysemodel uitgewerkt voor het economisch beleid in brede zin. Hiertoe is met name de verhouding en rolverdeling tussen politiek en economie opnieuw gedefinieerd, vanuit de achtergrond van de hierboven kort aangestipte ontwikkelingen in economie en wetenschap. Het resultaat is een economie waarin de algemene doelstelling niet

louter meer maximalisatie van welvaart is, maar vitaliteit: de vitaliteit van de (economische) betrekkingen en dus ook en vooral van de betrekkingen met de politieke, sociaal-culturele en de natuurlijke omgeving.

De vitaliteit van een economie hangt af van vier 'factoren', namelijk dynamiek, democratie, draagvlak en duurzaamheid. De vier 'D's' zijn toetsstenen van economisch beleid in een vitale economie. Voor de politiek is het van groot belang in te zien dat deze toetsing weliswaar voor een belangrijk deel geschiedt met behulp van economische analyses, maar dat dit nog niet zo iets als een 'besluit' oplevert, hooguit een bepaalde beslissingsruimte. Het is uiteindelijk aan politiek en bestuur om afwegingen te maken en beslissingen te nemen.

Bij de implementatie van beleid wordt binnen het vier D-model de nadruk gelegd op de veranderende rol van de overheid, dat wil zeggen: minder directe interventie en meer ingrepen via sectorale en regionale beleidsnetwerken. Als het bijvoorbeeld gaat om beleidskeuzes met betrekking tot milieu en bedrijvigheid, dan worden deze niet louter op macro-niveau behandeld, maar via specifieke maatregelen en investeringen op de niveaus die daarbij horen. Daar moeten de gevolgen voor de dynamiek, de democratie, het draagvlak en de duurzaamheid in hun onderlinge samenhang worden bekeken. Kortom, het analysemodel biedt een aantrekkelijk perspectief van waaruit klassieke dilemma's en paradoxen kunnen worden overstegen. Daarmee is het een echt D66-model, dat zowel kan leiden tot vitaliserende impulsen aan de Nederlandse economie als tot belangrijke politieke keuzes voor duurzaamheid en sociale rechtsvaardigheid. ♦